

... wat ik niet kan verklaren'

jaar over gedaan om mezelf dit aan te leren."

Via uw werk als uitgever begeleidt u auteurs op weg naar een boek. In hoeverre is het schrijven ook een soort oefening in langzaam leven?

"Dat is een prachtige vraag, want dit is mij uit het hart gegrepen. Wat men nu 'mindful' noemt, komt ook al voor in een lied van de Engelse componist Purcell. Toewijding, aandacht, concentratie, het lang over iets mogen doen, anderen op afstand houden, het oordeel van anderen op afstand houden, dingen durven, een stijl durven hantieren die afwijkt van het alledaagse, maar die wel eerlijker is: dat hoort bij langzaam leven en het komt allemaal in het schrijfproces samen.

Wat dat betreft is mijn affiniteit met het begeleiden van auteurs sterker geworden. Afgelopen zondag hoorde ik ergens in een preek dat we allemaal consumenten zijn geworden; dat ben ik ook, ik houd van jurkjes kopen. Maar ik ben er wel van overtuigd dat het gezondere mensen en meer kunstwerken oplevert als meer mensen zich durven onttrekken aan systemen, of het nu een politiek systeem is of een bedrijfsmatig systeem."

Wat zegt het scheppend bezig zijn eigenlijk over God? Staan kunstenaars wat dat betreft een trapje hoger?

"God is overal, ook bij de boer langs wie ik vanochtend fietste, die kijkt of zijn graan gegroeid is. Het scheppend bezig zijn is voor mij een van de belangrijkste intuïties - bewijs vind ik een slecht woord, het is teveel cognitief geladen - voor Gods aanwezigheid.

Ik heb heel lang op de toer gezeten van het zoeken naar bewijsmateriaal voor God. Maar nu benader ik het anders, ik richt me op de vraag wat er gebeurt bij het scheppen van dingen. Een van de grootste 'bewijzen' vind ik dan het bestaan van invallen, gedachten die in je opkomen. Die hebben we allemaal. Hoe komen die ideeën in mensen? Ik zou dat wel eens een onderzocht willen zien. Het zijn cadeautjes. We zijn er aan gewend, we zeggen 'slaap er eens een nachtje over en morgen weet je het', maar het is niet normaal. Het zijn vaak ideeën die totaal buiten je eigen scoop liggen. Ik zeg niet dat God dat erin brengt - dat klinkt me te dogmatisch - maar die invallen zijn wel iets bijzonders.

Ik zie God dus met name in datgene wat ik niet kan verklaren. Zoals Herman Finkers zegt: 'als ik er niks van begrijp, dan is het God'. Om terug te komen op je vraag: jazeker, bij een auteur die schrijft gebeurt er altijd iets, zowel bij het schrijven van een roman als bij een non-fictieboek." Lachend: "Het klinkt allemaal wel heel erg new-age, hè, maar ik ben heel degelijk hoor!"

Ik heb een redacteur van Liter, een christelijk literair tijdschrift horen zeggen dat het vreselijk moeilijk is om goed literair over geloof te schrijven. Is dat zo, en wat maakt het dan moeilijk?

"Moeilijke vraag, want wat is geloof en wat is literatuur? Ik denk dat de moeilijkheid is dat we altijd maar weer dingen willen labelen, en dan zitten we meteen aan de verkeerde kant van het kunstenaarschap. Als je jezelf beoordeelt in het kader van een levensovertuiging tijdens het schrijven, dat is altijd de dood in de pot, wat voor geloof je ook hebt. Om de verderfelijke term 'christelijke auteur' te gebruiken: als je vindt dat je dat moet zijn, dan zit je voortdurend op twee sporen te werken en dan leg je jezelf helemaal lam.

Van binnenuit schrijven, en toch iets christelijks brengen, wat impliceert dat een ander het anders moet doen, dat die anders moet leven, dat God bestaat: dat werkt niet. Als er iets is wat niet werkt, dan is het dat jij zegt dat God bestaat. Ik zou veel meer willen zeggen: er gebeurt iets tijdens het lezen van een boek.

Vorige week heb ik *Bint* weer gelezen, van Bordewijk. Ik heb daar vroeger op de middelbare school een spreekbeurt over gehouden. Wat er gebeurde, was dat ik weer opnieuw ging houden van het personage Bint. Ik vatte een grote genegenheid op voor iemand met een geharnast karakter. En dat kwam doordat er op een gegeven moment stond

dat hij 'minder stevig stond' of zoiets. Dat ene wankelmoedige ogenblik - om de taal van de Statenvertaling te gebruiken - dat gaf mij de indruk van echt leven, echt mens-zijn, en dus van God. Die eerlijkheid vind ik ook bij schrijvers als Christian Wiman, die God 'mijn heldere afgrond' noemt en bij Marilynne Robinson, die in haar romans eigenlijk een grote mystificatie van God geeft. Juist daardoor gaan mensen nadenken, omdat niet iemand anders voor hen zegt wat ze moeten denken."

In een eerder interview zei u dat kunst, muziek en ontmoetingen met mensen belangrijk voor u zijn om te kunnen geloven. Hoe vindt u God daarin?

"Ik denk het eerst aan muziek. Muziek maken,

Het scheppend bezig zijn is een van de belangrijkste intuïties voor Gods aanwezigheid

luisteren, daar zit vaak iets onverwachts in dat je zelf niet bedenkt. Het klinkt wat zwart-wit, maar voor mijn burn-out vond ik 'plicht' een belangrijk woord. Er was veel wat ik van mezelf moest. Niet van God, of van anderen, maar van mezelf. Als je daarin doorslaat, ben je nooit tevreden, nooit dankbaar ook, omdat het nooit goed genoeg is. Maar nu kon ik een tijdlang niks. 'Als je kunt slapen, eten en poepen, kun je alles,' zei mijn man, en dat was heel relativerend.

Ik ben ook een tijdje heel angstig geweest. Na verloop van tijd zie je dat er iets veranderd is, dat je niet meer duizelig in je hoofd bent, dat je weer dingen kunt doen. Dat kun je niet zelf regisseren. Dat gaf mij een richtingwijzer dat er heel wat meer is dan ikzelf, en dat ik daar maar een klein onderdeelje van ben.

De natuur is ook heel belangrijk voor mij. Dit weekend zag ik onderweg allemaal rupsen van de Sint-Jacobsvlinder. Honderden. In wat voor systeem past dat? Zo veel is toch overbodig, het is overdadig, overvloed. Dat zijn kleine dingen. Ik heb geen speciale plek waar ik aan gehecht ben, de natuur is onbegrensd, en dat is fijn. Dat geeft een thuisgevoel, overal. Zelfs op dit verschrikkelijk lelijke bedrijventerrein is altijd wel een groenling of een winterkoninkje te vinden.

En er is nog iets, en dat klinkt heel soft, maar de chemie tussen mensen is iets wat toch richting geeft. Als je daarvoor openstaat, kun je daar veel van God in zien. Het kan een opmerking zijn, het hoeft niet een heel gesprek te zijn. Zo heb ik zo mijn bronnen waar ik God in ervaar, en dat biedt mij troost. Maar zodra ik ze vast wil houden, zijn ze weg."